

Το αίτημα της οικολογίας για δημιουργία ενός «ανθρώπινου κόσμου»

Επιστήμες / Περιβάλλον - Οικολογία

Χριστόφορος Αρβανίτης, Επ. Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Θρησκείας Π.Α.Ε.Α.Κ.

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bitly.com/2cLFvUK>]

Σε αυτό το πλαίσιο αρκετοί δικαιοστές προτείνουν ένα βήμα παραπάνω: προσπερνώντας τον ανθρωποκεντρικό ουμανισμό του δικαίου και της παραδοσιακής μας ηθικής, [6]προτείνουν να αναγνωρίσουμε στα στοιχεία της φύσης, για παράδειγμα την βιοποικιλότητα, ένα καθεστώς υποκειμένου του δικαίου, ενός ηθικού προσώπου[7].Αυτό θέτει ένα όριο στην οικειοποίηση και εμπορευματοποίηση της φύσης, στο όνομα του δικαιώματος των επερχομένων γενεών, αλλά επίσης στο όνομα του δικαιώματος της φύσης στο είναι και στο υπάρχουν. Ο άνθρωπος θα προετοιμαζόταν έτσι σε ένα ρόλο πρωτότυπο: αυτόν του επιτρόπου και «επιτετραμμένου των υποθέσεων» της φύσης στην υπηρεσία των μελλοντικών συνανθρώπων του έως την εσχατολογική επιστροφή της όλης Δημιουργίας στον Κύριο-Δημιουργό.[8]

Σήμερα η φύση δεν αποτελεί υποκείμενο του δικαίου, αλλά αντικείμενο της οφειλής του δικαίου που περιγράφει και ορίζει ο άνθρωπος. Η οικολογική ενασχόληση συνεπάγεται εκτός των άλλων και μια πνευματική πολιτισμική μεταρρύθμιση, η οποία εμφανίζεται πέρα για πέρα αναγκαία. Η οικολογία ζητά από τον άνθρωπο να περιορίσει την ιδιοποίηση, την κατανάλωση, και να αναπτύξει το κέντρο της προσωπικής και συλλογικής ζωής. Η οικολογία αποτελεί αίτημα το οποίο μόλις τώρα ο ανθρώπινος πολιτισμός αρχίζει να κατανοεί το βεληνεκές και τη σπουδαιότητά του. Ό,τι και αν είναι καθ' εαυτή, θέτει σίγουρα σε αμφισβήτηση το μέχρι τώρα τρόπο οικονομικής ανάπτυξης. Με άλλα λόγια, δημιουργεί μια νέα διάσταση και μια νέα υπευθυνότητα, η οποία συνεπάγεται μία πολιτισμική μεταρρύθμιση του καθ' όλου τρόπου ζωής και συμπεριφοράς του όλου ανθρώπου. Η οικολογική κρίση από όποιο επίπεδο και αν την προσεγγίσουμε, αποτελεί απόρροια των υπερβολών των εξουσιών μας, και ιδιαιτέρως της τεχνοκρατικής

και ενάντια
ς, με τις

Οι ηθικοί

κανόνες, οι οποίοι καθορίζουν στους ανθρώπους υποχρεώσεις και απαγορεύσεις, επιδιώκουν στην πραγματικότητα τη δημιουργία ενός κόσμου διαφορετικού: του «ανθρωπίνου κόσμου», μέσα στον οποίο η ζωή, για παράδειγμα, δεν είναι η υπέρτατη αξία, αλλά μια αξία που υποτάσσεται σε αρετές που κρίνονται πολύ υψηλές, όπως η αγάπη, η φιλία, η αλήθεια, ο σεβασμός του άλλου, η ευτυχία. Η

ηθική απαγορεύει να μεταχειριζόμαστε και να αντιμετωπίζουμε τον άλλο ως απλό μέσο, ενώ η τεχνική επιτρέπει στον άνθρωπο να χρησιμοποιεί την εκτός ανθρώπου φύση ως απλό μέσο που δεν έχει δικαίωμα σε κανένα ηθικό σεβασμό ή περιορισμό. Στην ηθική, υπάρχει η ιδέα μιας ανθρώπινης αποκάλυψης σε σχέση με την υπόλοιπη δημιουργία. Η αντίληψη ότι ο άνθρωπος αυτοεξαιρείται ο ίδιος από τον κοινό τρόπο συμπεριφοράς των υπολοίπων πραγμάτων.[9] Υπάρχει η ανθρωποκεντρική άποψη ότι ο άνθρωπος είναι αυτός που καθορίζει την αξία του υπολοίπου της δημιουργίας, ότι η φύση δεν αξίζει τίποτε από μόνη της, και αξίζει κάτι μόνο αν τεθεί σε σχέση και αναφορά με τον άνθρωπο.

Το περιβάλλον ως ηθικό υποκείμενο

Επομένως μέσα στο πλαίσιο της παραδοσιακής ηθικής μπορούμε να μιλάμε για σεβασμό της φύσης κατά τρόπο μόνο υποθετικό και όχι απόλυτο. Αυτό σημαίνει ότι ένας ηθικός σεβασμός -απόλυτος- της φύσης δεν μπορεί να υπάρξει εξ ορισμού γιατί αυτό το οποίο υπάρχει δεν είναι σεβαστό από μόνο του, αλλά μόνο σε σχέση με κάτι άλλο, και εν προκειμένω σε σχέση με τον ίδιο τον άνθρωπο.[10]

Η οικολογική λοιπόν πρόταση, για αναγωγή της φύσης σε ηθικό υποκείμενο δε θα μπορούσε εύκολα να συνυπάρξει με την παραδοσιακή ηθική, γιατί θέτει σε αμφισβήτηση τη διάκριση ανάμεσα σε άνθρωπο και φύση δίνοντας δικαιώματα στα πράγματα. Η παραδοσιακή ηθική δεν μπορεί να δικαιώσει την οικολογική προϋπόθεση παρά μόνο υποβιβάζοντάς την σε ένα σύνολο νέων τεχνικών απαιτήσεων. Πρέπει η φύση να είναι σεβαστή όχι γιατί το αξίζει, αλλά επειδή είναι μέρος του οικονομικού ενδιαφέροντος του ανθρώπου, του οποίου οι παραγωγικές δραστηριότητες δεν πρέπει να την επιβαρύνουν με υπερβολικό κόστος.[11]

(συνεχίζεται)

[6] Οι όροι *morale* και *ηθική* ετυμολογικώς κατανοούνται ως ήθη-έθιμα και συνήθειες. Οι ρωμαιοκαθολικοί χρησιμοποιούν τον όρο *morale*, λατινικής ρίζας, για να περιγράψουν το σύνολο των προκαθορισμένων κανόνων που καθοδηγούν την ανθρώπινη ζωή. Οι ορθόδοξοι και οι προτεστάντες προτιμούν να χρησιμοποιούν τον ελληνικό όρο *ηθική* για να περιγράψουν τις ανθρώπινες συμπεριφορές μέσα σε δεδομένες καταστάσεις. Έτσι, κάθε φορά που ο άνθρωπος είναι αναγκασμένος να τοποθετηθεί πάνω σε ένα θέμα (ευθανασία, τεχνητή γονιμοποίηση, εκτρώσεις, η ανακύκλωση των απορριμμάτων) η σκέψη που προηγείται και που καθορίζει το περιεχόμενο της πράξης του μπορεί να περιγραφεί από την ηθική γραμμή. Με αυτή την έννοια, στρατεύει όχι μόνο τη συνείδηση του αλλά πολύ περισσότερο την ανθρώπινη υπευθυνότητα.

Η Δύση υιοθέτησε για τη θεώρηση του κόσμου μια προσέγγιση ουσιαστικώς δυαλιστική, διαχωρίζοντας αυτό που προέρχεται από τον ατομικό χώρο από αυτό που προέρχεται από

τον κοινό-δημόσιο χώρο, εμφανίζοντας ένα διαχωρισμό ανάμεσα στις κοινωνικοπολιτικές διακηρύξεις του κράτους και τις ηθικές διακηρύξεις της θρησκείας. Στο μοντέρνο κόσμο αυτός ο διαχωρισμός είναι καθ' όλα αποδεκτός. Μια πρόκληση, λοιπόν, εμφανίστηκε για την ηθική σκέψη από την οποία ζητήθηκε να καταθέσει με νέα δεδομένα, μη θρησκευτικά και οικουμενικά, επιτρέποντας την συναδέλφωση των πολυάριθμων διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στα ανθρώπινα και τους λαούς, με κοινό κάλεσμα, τον σεβασμό των νόμων και των ορίων ισορροπίας της βιοσφαίρας.

[7] Edelman B., Hermitte A.-M., *L'homme, la nature et le droit*, Paris, Christian Bourgois, 1988, σ. 257 κ.ε.

[8] Barthelemy M., *La Personne et le drame humain chez Teilhard de Chardin*, Paris, Le Seuil, 1967, σσ.8-15.

[9] Cosandey M-Cauchy Venant., «Pour une symbiose entre l'homme et son environ-~~ne~~-ment», *L'état de l'environnement, La découverte*, Paris, 1993, σ. 362. Βλ. Elias N., *La So-~~ciété~~ des individus*, Fayard, Paris, 1991.

[10] «Βρίσκουμε, για παράδειγμα, την ιδέα της «ανωτερότητας» του ανθρώπου. Αυτή στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια αυτοανακήρυξη που δικαιώνει «την υποχρέωση της καθ' υποταγής της γης και της υποταγής της ζώσης ύλης στις ανθρώπινες ανάγκες». Με την προϋπόθεση της «ιδέας ότι μόνο το ανθρώπινο ον δικαιούται να μην θεωρείται ως αναμφισβήτητο», ο άνθρωπος δεν είναι παρά ένα στοιχείο μέσα στο όλο». S. Bok, cité par E.W. Keyserling, *Le caractère sacrè de la vie ou La Qualité de la vie*. Canada, ministère des Approvisionnement et Services, 1979, σ. 86.

[11] ο.π., σ. 111.

<http://bitly.com/2cT4OnW>